

Infobestand Pelgrimsroute Pieterburen Kloosterburen.

Hoogtekaart Pieterburen Kloosterburen. Rood is hoog en blauw is laag. De dijken zijn goed te zien als donkerrode lijnen in het landschap. Ook is opslibbing bij de kwelders goed waarneembaar.

Inpolderingen.

Even boven Pieterburen komen we echt in de polders. De Oude Dijk stamt uit 1350. De polder boven de Oude Dijk heet de De Linthorst Homanpolder. Dat is een voormalig waterschap in de provincie Groningen. Het waterschap werd in 1919 opgericht om een deel van de buitendijkse gronden (slikken) te omdijken onder de naam De Slikken. Na voltooiing hiervan in 1941 werd het waterschap hernoemd tot Linthorst Homanpolder, naar net afgetreden commissaris van de Koningin Hans Linthorst Homan.

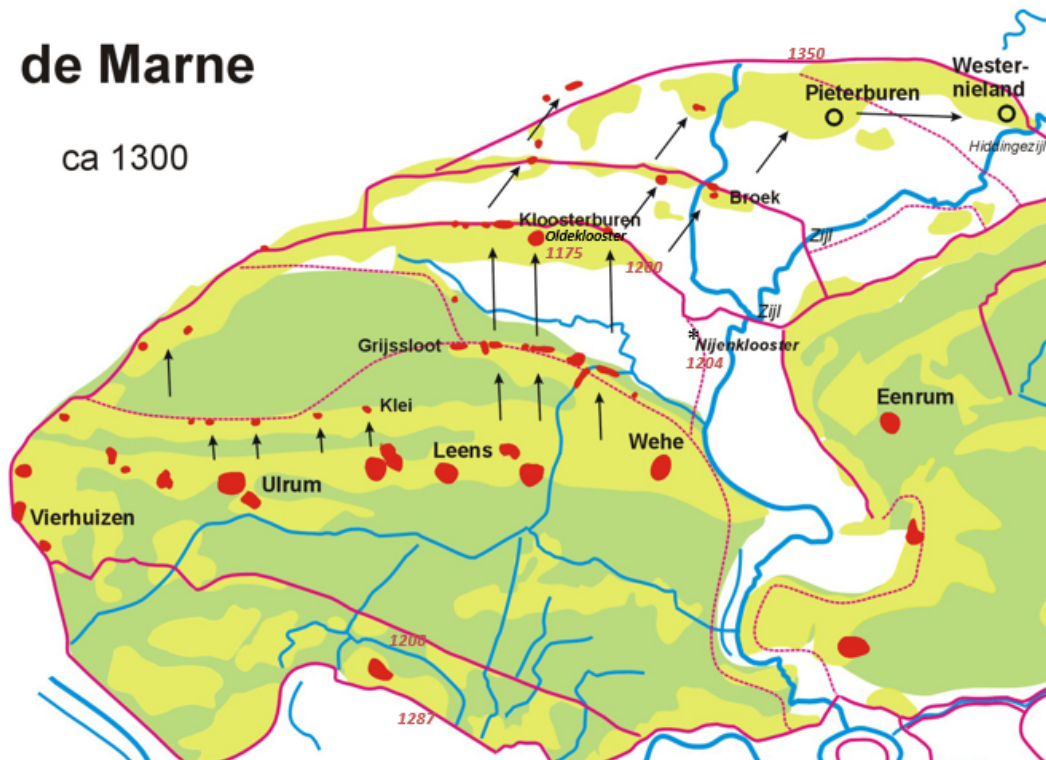
De Ommelanderzeedijk is een zeewaterkering langs de Noord-Groninger kust. De naam verwijst naar de Ommelanden, het gebied dat door de dijk wordt beschermd. Het gebied is onderdeel van dijkkring 6. De dijk loopt van de Nieuwe Statenzijl tot aan Lauwersoog en is in de jaren 80 op delta-hoogte gebracht.

Omdat Groningen slechts één zeedijk kent, is er in het dagelijks spraak gebruik nauwelijks behoefte voor een eigen naam, met als gevolg dat de naam vrijwel onbekend is.

de Marne

ca 1300

Noordkust: de hoogte van dijken.

De deltahogte van een waterkering is de vereiste hoogte zoals vastgesteld op grond van de Deltawet die van kracht was tussen 1957 en 2005. In 2005 is de Deltawet opgegaan in de Wet op de waterkering, waarbij nieuwe vereiste dijkhoogtes zijn vastgesteld, die niet meer worden aangeduid als deltahogte. De Deltawet en zijn opvolger stellen dezelfde eis, namelijk dat de zeewering voldoende hoog en stevig is om tegen een bepaalde zeldzaam zware stormvloed bestand te zijn. De zeldzaamheid (normfrequentie) is op grond van kosten-baten overwegingen vastgesteld op eens per 10.000 jaar voor Noord- en Zuid-Holland, eens per 4000 jaar voor Zeeland, Texel, Friesland en Groningen, en eens per 2000 jaar voor de Friese Waddeneilanden. De wet laat het aan deskundigen over om de vereiste dijkhoogte volgens de heersende inzichten vast te stellen. Aan de hand van een waterbouwkundig rekenmodel bepalen zij bij iedere dijk de hoogwaterstand en de golfoploop bij een extreme stormvloed. De berekende extreme hoogwaterstand voor Hoek van Holland is bijvoorbeeld 5,0 meter boven Normaal Amsterdams Peil (NAP). Dit is het zogenaamde ontwerppeil voor de zeedijk; elders langs de kust is dit een paar decimeter hoger of lager. De golfoploop is de maximale hoogte van golven die tegen de dijk oplopen tijdens de stormvloed. Veelgebruikt is de 2%-golfoploop, die door slechts 2% van de golven wordt overschreden. De berekende golfoploop voor een dijk aan de Noordzeekust is bij benadering 7 meter. De dijk moet minstens zo hoog zijn als de som van de hoogwaterstand en de golfoploop. De deltahogte van de Nederlandse Noordzeedijken is daarom ongeveer 12 meter boven NAP.

Noordkust.

Geen indrukwekkender beeld van Noord-Groningen dan vanaf de zeedijk. Aan de ene kant het weidse water met z'n wildernis aan zandplaten en kwelders, aan de andere kant van de dijk het door mensenhanden geknede landschap. Hier helpt Het Groninger Landschap mee natuur en cultuur te

behouden en te ontwikkelen. Door onvoldoende afgestemd beheer zijn de kwaliteiten van het noordelijke kustgebied sterk teruggelopen. Samen met andere natuurorganisaties, boeren en overheden zetten zij zich in om de natuurwaarden in dit gebied te herstellen. Zij werken gezamenlijk aan een herstelplan voor de kwelders, realiseren meer brakwatergebieden en zetten we ons in voor het behoud van cultuurhistorische elementen in het landschap.

De Waddenzee.

De Waddenzee is de binnenzee tussen de Waddeneilanden en de Noordzee aan de ene kant, en aan de andere kant het vasteland van Nederland, Duitsland en Denemarken. Het gebied strekt zich uit tussen Den Helder in Nederland en Esbjerg in Denemarken, heeft een lengte van 500 km en een breedte van gemiddeld 20 km. De oppervlakte bedraagt ongeveer 10.000 km², waarvan ongeveer 7.500 km² getijdengebied (slikken en zandbanken), 1.100 km² eilanden en 350 km² kwelders en zomerpolders.[1] De rest bestaat uit vaargeulen. In de Waddenzee mondt een aantal rivieren uit. Daar zijn baaien ontstaan, zoals de Dollard en de Lauwerszee. Het Waddenzeegebied heeft een grote Natuurwaarde en staat op de UNESCO Werelderfgoed lijst.

De Waddenzee is onderdeel van de waddenkust van de Noordzee. Het woord wad is verwant aan het Latijnse woord vadum, dat "doorwaadbare plaats" betekent. Het toponiem Waddenzee duikt voor het eerst op in de 19e eeuw. Eerder werden voor dit gebied al aanduidingen als t Wadt, de Wadden en de Watten gebruikt. Typerend zijn de tijdens eb droogvallende zandplaten, gescheiden door meer of minder diepe geulen. Langs de kust vinden we meestal een modderige strook slik. Met iedere vloed wordt het zoute water van de Noordzee door de zeegaten tussen de Waddeneilanden de wadden opgestuwd. Een aantal rivieren mondt in de Waddenzee uit. In Duitsland de Eems, de Wezer en de Elbe, in Nederland (via de sluizen in de Afsluitdijk) de IJssel en andere in het IJsselmeer afwaterende rivieren en kanalen.

De Waddenzee vormt een belangrijk leefgebied voor vele vogelsoorten. Meeuwen, sterns, steltlopers, lepelaars, eenden en ganzen vinden er hun voedsel als ze doortrekken, overwinteren of broeden op de Waddeneilanden. Droogvallende wadplaten herbergen een rijk bodemleven, dat voor deze vogels een belangrijke voedselbron is. Volgens een onderzoek in 2005 van het NIOZ, loopt het aantal wadvogels ernstig terug. Soorten zoals de zilverplevier, bonte strandloper, tureluur en rosse grutto hebben het erg moeilijk.

Bonte strandloper.

In het zomerkleed is de bovenzijde bruin met zwarte vlekken. De onderzijde is wit met zwarte vlekken. Op de buik bevindt zich in de zomer een grote, zwarte vlek

In de winter is de bovenzijde grijsbruin van kleur. De onderzijde is in het winterkleed geheel wit. De snavel is lang en aan het eind iets naar beneden gebogen. In het zomerkleed is de bonte strandloper te herkennen aan de grote zwarte vlek op de buik. In de winter verdwijnt dit kenmerk en dan is de vogel te verwarren met andere strandlopers, zoals de kanoet. De bonte strandloper is het beste van de kanoet te onderscheiden door de langere snavel. Het voedsel bestaat voornamelijk uit schelpdieren, kreeftachtigen en in modder levende insecten. De bonte strandloper zoekt het voedsel door voortdurend met de snavel in de modder te prikken en zo de bodem af te tasten.

In het najaar zijn er op de Wadden vaak grote groepen bonte strandlopers te zien, vaak samen met kanoeten. Deze groepen bestaan voornamelijk uit vogels die gedurende zomer in het noorden van Europa hebben gebroed. Een groot gedeelte van de bonte strandlopers trekt verder naar Zuid-Europa of West-Afrika, maar ook overwinteren veel vogels in Nederland.

Pelgrimeren
in Groningen

In de Waddenzee komen twee soorten zeehonden voor, de gewone zeehond en de grijze zeehond. In het verleden werd er op deze zoogdieren gejaagd, maar tegenwoordig zijn ze bij wet beschermd. Dat dat geen garantie is voor het voortbestaan van een soort bleek wel toen in 1988 het Phocine distemper virus de populatie in de Waddenzee decimeerde. Ook vervuiling van de zee door met name chlooroorkoolwaterstoffen en zware metalen vormen een ernstige bedreiging, hoewel de situatie sinds de jaren tachtig sterk verbeterd is. De visstand in het Nederlandse deel van de Waddenzee is sinds 1965 sterk gedaald. Op 11 april 2014 publiceerde het NIOZ meetgegevens over vijftig jaar waaruit bleek, dat zalm en rog in het gebied niet meer voorkomen, en dat de palingstand sterk is teruggelopen. Wel komt er meer zeebaars voor.

Kwelders: land van de zee

Langs de randen van de Waddenzee vind je kwelders. Als de zee maar genoeg slib aanvoert vormt het water land. Aan de Groninger Noordkust heeft de mens een handje geholpen door het aangevoerde slib vast te houden tussen dammen. Kunstmatig? Misschien, maar de begroeiing is puur natuur! Van nature bestaat een kwelder uit verschillende zones (goed te zien op de hoogtekaart; hoe blauwer hoe lager), met elk een karakteristieke plantengroei. Zeekraal voert de boventoon op het zoute, slikkige wad. Verder landinwaarts domineert kweldergras. Engels gras en strandkweek zoeken het nog hogerop: verder weg van het overstromingsgevaar. Om deze natuurlijke structuren in stand te houden worden de kwelderwerken zorgvuldig onderhouden. Om de natuurlijke structuren in stand te houden, onderhoudt Het Groninger Landschap de kwelders. Als ze dat niet doen raakt het kwelderleven uit balans."

Mozaïekbeheer

Op de kwelders broeden vogels als de kluut, scholekster en tureluur. Tienduizenden steltlopers, ganzen en eenden brengen er de winter door of maken hier een pitstop tijdens de trek. Maar deze natuurrijkdom staat onder druk. Grote delen van de kwelders verruigen omdat er geen vee meer loopt. Andere stukken worden juist te intensief begraasd en zien eruit als een gladgeschoren gazon. In beide gevallen verdwijnen plantensoorten en bieden de kwelders minder overlevingskansen voor de vogels. De kunst zit in het creëren van een natuurlijk mozaïek door zorgvuldige beweiding. In dit gevarieerde landschap vinden alle dieren met hun specifieke behoeften een plek.

Feddema's plas is ontstaan uit kleiwinning voor het ophogen van de dijken. In 1924 kocht het waterschap het terrein van naamgever Feddema, waarna het in 1996 geschonken werd aan Het Groninger Landschap. Kenmerkend zijn de wuivende rietvelden rondom de plas, daarbuiten zie je een meer dichte wilgenbegroeiing.

Hornhuizen.

Hornhuizen is vermoedelijk ontstaan als een dochternederzetting van het verdwenen dorp De Houw in het kerspel Leens, De oudste vermeldingen zijn Howerahusum (1247), Horahusum (1375), Horhusum (ca. 1475) en Hoerhusen (1563). Hornhuizen betekent waarschijnlijk 'de nieuwe huizen van De Houw' en dus niet: 'huizen in de hoek' (horn), zoals veelal wordt gedacht. Volgens een andere uitleg zou de naam het Oudfriese woord hore ('slik') bevatten. De Kroniek van Bloemhof vermeldt dat in 1247 de kerk van Howerahusum werd platgebrand. Dit gebeurde kennelijk in het kader van een jarenlange vete in Hunsingo, waarbij de ene partij (uit Eenrum) steun kreeg uit Groningen en Middag-Humsterland, terwijl de andere (uit Uithuizen) kon rekenen op hulp uit Fivelingo, Drenthe en Vredewold. Het dorp ligt in de uiterste westhoek van de voormalige gemeente Kloosterburen. Het heeft een 19e-eeuwse kerk met een 15e-eeuwse toren. In de 19e eeuw is de top van de toren vervangen door een zogenaamde 'lantaarn.' In vroeger tijden heeft de toren wellicht dienstgedaan als baken. De kerk is herbouwd in 1850. Toren en kerk zijn eigendom van de Stichting Groninger Kerken. Vroeger stond er bij het dorp een borg: de Tammingaborg. Deze is in het begin van de 19e eeuw gesloopt. Alleen de naam van een boerderij in de buurt herinnert er nog aan: de Tammingaheerd.

Kerk Hornhuizen.

Deze driezijdig gesloten 19e eeuwse zaalkerk vervangt haar middeleeuwse voorganger. De bovenkant van de 15e eeuwse toren is gesneuveld in 1815 en enkele jaren later van een nieuwe kap en vrolijk gekleurde spits voorzien. Binnen zien we een gedrukt houten tongewelf en enkele mooie grafstenen, o.a. een uit 1498 met koperen schild. Vooral in het verleden, maar ook nu nog is de koepelvormige lantaarntoren van de kerk een baken voor de scheepvaart op de Waddenzee. Kenmerkend zijn de gebruikte kleuren aan deze torenspits, fel geel en rood.

De kwelderwal waarop Hornhuizen ligt ontstond in de 9e of 10e eeuw. Bewoning volgde en niet lang daarna ontstond een langgerekte nederzetting die niet werd opgehoogd tot wierde. Door de vorming van de kwelderrug Kloosterburen-Hornhuizen werd de monding van de Hunze afgesloten en zocht het water een andere weg, ongeveer de huidige. Hierdoor werd de Marne een tijdlang vrijwel geheel door water omgeven. De eerste bedijkingen, geleid door kloosterlingen, vonden plaats tussen 1000 en 1200. In de kroniek van klooster Bloemhof wordt Hornhuizen voor het eerst genoemd bij de naam Howerahusum. Hornhuizen had een kerk die in 1247 door brand verloren ging. Aldus een schrijven van abt Menko. De bisschop van Münster eiste schadevergoeding: honderd Munsterse munten (penningen?). De kerk werd herbouwd in romaanse of laatromaanse stijl. De patroonheilige is Maria volgens het zegel uit 1414 van pastoor Rembertus, Nicolaas volgens het zegel van pastoor Derck uit 1515. De bovenkant van de bouwvallige, laatgotische toren is gesneuveld in 1815 en werd in het jaar 1818 tot op kerkhoogte afgebroken. Enkele jaren later werd hij van een nieuwe kap en gekleurde spits voorzien. Tegen de westzijde bevinden zich twee zware steunberen die, zo bleek bij de restauratie, de toren al vanaf de bouw steunen: de toenmalige bouwers twijfelden blijkbaar aan de stevigheid van de toren. In de onderste torenruimte zijn nog gewelfaanzetten te zien. Een tegen de toren gemetselde traptoren geeft toegang tot de torenverdiepingen en de kerkzolder. Een houten trap leidt naar de orgelgalerij. Het uurwerk op de eerste verdieping heeft een ingeslagen inscriptie, die o.a. als maker Meister Derck Elles tot Suithom vermeldt en het jaartal 1679. De klok werd in 1617 gegoten door Hans Falck van Neurenberg voor de kerk van Ranum (dichtbij Winsum), die in 1815 werd afgebroken. Deze driezijdig gesloten zaalkerk uit 1850 is de neogotische vervanger van de oude kerk en opgetrokken in donkere waalsteen op de oude fundering. De gevels zijn met pilasters verdeeld in traveeën, met een venster per travee. Binnen zien we een gedrukt houten tongewelf boven een vloer met plavuizen en grafzerken, waaronder die van Allert Tamminga uit 1498 met een klein bronzen schild. Het meeste meubilair werd behouden al kwam er wel een nieuwe preekstoel. De herenbank, uit begin 18e eeuw, heeft een opzetstuk, met de wapens van de families Meckema van Aylva-Van Camstra, geflankeerd door twee schildhouders in de vorm van eenhoorns, uitgevoerd in de kleuren zilver en goud. De bank herinnert aan de in 1802 afgebroken Tammingaborg. De gemarmerde avondmaalstafel stamt uit de 18e eeuw, evenals het huisorgel dat de kerkvoogden in 1832 kochten van het Blindeninstituut te Amsterdam. Petrus van Oeckelen verbouwde het bij de inrichting van de nieuwe kerk tot balustrade-orgel, waarbij het een nieuw front kreeg. In 1900 verkleinde J. Doornbos het instrument en in 1960-'62 werd een ingrijpende restauratie uitgevoerd door de Fa. H.J. Vierdag. De orgelgalerij rust op twee houten gemarmerde pilaren. Drie musicerende engelen bezetten de orgeltorens.

Kerk en toren kwamen in 1978 in bezit van de Stichting Oude Groninger Kerken en werden in twee fasen gerestaureerd. In 1989 werden torenbekroning, dak en muurwerk hersteld en in 1996 volgden het in- en exterieur van kerk en toren. Het kerkgebouw heeft na de restauratie de bestemming van dorpshuis gekregen. De toren, waarvan de lantaarn de oude kleurstelling terugkreeg, fungeert nu weer als baken voor de schippers op het Wad, een functie die de torens aan deze kust eeuwen hebben gehad. De toren van Hornhuizen maakt ook deel uit van het project Landmerken. In dat kader is de toren ingericht als uitkijkpunt over het landschap.

Kruisweg.

Het dorp ontstond in de negentiende eeuw als woonplaats voor arbeiders die in de nieuwe polders gingen werken. Het werd oorspronkelijk Uilennest genoemd, naar een van de grote boerderijen in de omgeving. Nest heeft in het Gronings echter een vrij negatieve betekenis. Mede daarom koos de gemeenteraad van de voormalige gemeente Kloosterburen in 1923 voor de huidige naam. De naam verwijst naar de oorspronkelijke betekenis van het woord kruisweg, namelijk kruispunt, omdat het is ontstaan op een kruispunt van wegen, namelijk waar de weg van Kloosterburen naar Hornhuizen de weg van Leens naar de kust kruist. Het naar de plaats genoemde Uilenestermaar behield overigens wel zijn 'oude' naam.

Kloosterburen.

De naam verwijst naar de twee kloosters die hier vroeger hebben gestaan, Oldeklooster (gesticht rond 1175, dat in de volgende etappe N4.3 aan de orde komt) en Nijenklooster (1204), beide behorende tot de orde der Premonstratenzers. Kloosterburen is één van de katholieke enclaves op het Hogeland dat voor de rest gereformeerd of hervormd is. Het is samen met Ter Apel de enige plaats in Groningen met een eigen carnavalsvereniging. Redelijk uniek is de dorp coöperatie Sint Jan Klooster&buren dat gericht is op zorg, wonen, energie(zelfvoorzienend), natuur en cultuur. Deze coöperatie wil in de traditie staan van het klooster en gericht op opbouw van de samenleving. Zo heeft men zelf het verzorgingstehuis opgekocht.

Kloostertuin.

In het hart van Kloosterburen ligt, op het voormalige terrein van het Oldenklooster (Norbertijner) klooster SintJan, de Hof van Heden. In deze tuin (circa 1 hectare) worden verleden, heden en toekomst in een boeiend samenspel bijeengebracht. De Hof van Heden is verdeeld in drie segmenten. In de zogeheten 'Bostuin' zijn principes uit de permacultuur gebruikt bij de aanleg. De 'Kloostertuin' brengt kruiden, vergeten groenten, verfpanten en bloemen tot leven. En in de 'Boomgaard' zijn oude fruitrassen te vinden.

Sint Willibrorduskerk.

In 1842 werd een eenvoudig katholiek zaalkerkje (waterstaatskerk) gebouwd, dat in 1868 werd vervangen door de huidige katholieke Sint Willibrorduskerk die werd ontworpen door een van Nederlands bekendste architecten; Pierre Cuypers.

Hotel Klooster.

Nadat de aartsbisschop van Utrecht en de bisschop van 's Hertogenbosch hun toestemming hadden verleend, werd er opnieuw een "klooster" gesticht in Kloosterburen. In 1926/27 werd aan de Damsterweg een zusterhuis gebouwd door de Rooms-Katholieke kerk, dat bekend stond als het Theresiagesticht. De eerste zusters arriveerden op 27 april 1927. De zusters begonnen gelijk met hun werk. Het Sint-Theresiahuis werd een pension voor zieken. De zusters zorgden niet alleen voor de pensiongasten, maar namen ook het werk van de kleuterschool, naaischool en wijkverpleging op zich. Zo burgerden de zusters al snel in. De volgende veertig jaar bleven ze hun harde werk voort zetten. In 1967 veranderden de dames hun zusterkleding voor burgerkleding. Daarnaast werden de zusters ook ouder en geleidelijk aan niet snel meer vervangen door jonge zusters. Het "klooster" verloor in de late zestiger jaren zijn functie en is nu een hotel maar met nog steeds met een origineel kapel.

Ned. Herv Kerk Kloosterburen.

Alleen de zware zadeldaktoeren uit 1685 is eigendom van de Stichting Oude Groninger Kerken. In de toren hangt een in 1501 door Geert van Wou gegoten klok, waarschijnlijk afkomstig uit de toren van de Der Aa-kerk te Groningen. Kloosterburen is sinds eeuwen een rooms katholieke enclave in het verder overwegend calvinistische Groningen. In 1175 werd het Praemonstratenzer klooster 'Oldenklooster' gesticht. De kloosterlingen legden nadruk op eenvoud, soberheid, isolement en hard werken. Na de reductie van 1594 werd het klooster grotendeels verwoest, alleen de kloosterkerk bleef tot 1811 in gebruik.

De Nederlands Hervormde kerk aan de Sint Jansstraat is van 1843. Hij verving zijn in 1815 gesloopte voorganger. De kerk ligt op een verhoogd voormalig kerkhof, nu ingericht als plantsoen. Het kerkgebouw oogt eenvoudig, met door lisenen gelede muren. De vensters hebben spitse bogen. De zadeldaktoeren uit 1658, sinds 1975 eigendom van de Stichting Oude Groninger Kerken, staat op restanten van het vroegere Premonstratenzer klooster 'Oldenklooster'. Dat klooster werd gesticht in 1175. Na de Reductie van Groningen in 1594 werd het klooster grotendeels verwoest en bleef alleen de kloosterkerk over. Deze bleef tot 1811 in gebruik. In de toren hangt een klok uit 1501, gegoten door Geert van Wou, een van de belangrijkste luidklokkengieters die Europa gekend heeft, zeker de belangrijkste van zijn tijd. Hij had een eigen bronggieterij te Kampen. Geert van Wou dankt zijn reputatie vooral aan zijn zware klokken, die hij veelal goot voor steden in Duitsland. Deze klok is waarschijnlijk afkomstig uit de toren van de Der Aa-kerk te Groningen kerk. Verder zien we in de toren een mechanisch smeedijzeren uurwerk uit 17e eeuw. De plaatsing van het uurwerk aan noord- en zuidkant, gedeeltelijk de galmgaten bedekkend, is allesbehalve fraai te noemen. Het interieur is aantrekkelijker dan de buitenkant; het is licht en sfeervol door de lichte tinten in combinatie met de roodbruine plavuizen. De mooie kansel is nadrukkelijk aanwezig onder het houten tongewelf. Binnen vinden we een orgel met één klavier; de gebroeders Van Oeckelen bouwden dit orgel in 1898. Het orgel werd geschonken door mejuffrouw K.J. Borgman geb. Faber zoals een opschrift luid en duidelijk laat zien. Het verving een instrument van Petrus van Oeckelen uit 1847. Mogelijk is dit het orgel Van Oeckelen te koop aanbod in de Kerkelijke Courant van 12 maart 1898. Het orgel is in 1993 gerestaureerd door Bakker & Timmenga.

Oldenklooster.

Dit klooster lag bij Kloosterburen en werd waarschijnlijk in 1175 gesticht als dochterklooster van Mariëngaarde in het Friese Hallum en was gewijd aan Sint Johannes de Evangelist. In 1204 volgde de aansluiting bij de orde van de premonstratenzers; de mannen verhuisden naar Nijenklooster. Beide kloosters zouden in 1290 samen 240 inwoners hebben gehad. De abdij bezat ongeveer 600 hectare cultuurgrond en delen van nabijgelegen kweldergronden. Bovendien behoorde ongeveer een derde van het eiland Rottumeroog tot het kloosterbezit. Het had voorwerken te Schouwen bij Warfhuizen, Zuurdijk (*Sydwere*) en vermoedelijk ook te Kloosterburen (*Feddemahuis* en *De Baat*). Volgens overleveringen was er ook een voorwerk te Grijssloot. De korenmolen van Molenrij wordt in 1543 vermeld. De veenderijen lagen in Kropswolde. Het klooster speelde een rol van betekenis in de waterstaatsorganisatie; de abt was voorzitter (eerste schepper) van het Schouwerzijlvest. Daaraan herinneren onder andere de toponiemen Abtssloot en Abelstokstertil, een brug die vermoedelijk genoemd is naar een oversteekplaats of bruggetje met de naam **Abtsstok*. De abt trad verder op als scheidsrechter bij rechtszaken in het onderkwartier de Marne. De dorpskerk was geïncorporeerd bij het klooster, dat tevens enkele prebendes te Leens en Warfhuizen bezat. De gebouwen werden omstreeks 1579 grotendeels verwoest. Het klooster bezat een refugium te Groningen in de Turftorenstraat (hoek Uurwerkersgang), dat tot 1607 in gebruik bleef. De kloostergemeenschap werd omstreeks 1609 opgelost

Pelgrimeren
in Groningen

Pieterburen.

Pieterburen is verreweg het bekendste dorp van Noord Groningen met name door het zeehondencentrum, het wadlopen en het Pieterpad dat hier begint (of eindigt). Pieterburen wordt voor het eerst in 1371 genoemd. In een oorkonde wordt gesproken over de parochianen van Sint Pieter in het nieuwe land. ('Parochiani Sancti Petri' en handelt over nieuw ingedijkt land 'nova terra'). De eerste vermelding van de kerk van Pieterburen dateert van 1448. Daarmee is Pieterburen een typisch voorbeeld van een dorp na komst van het christendom in dit gebied. De meeste dorpen hebben een naamsafleiding uit de Germaanse tijd.

Bezoekerscentrum Buitenplaats Noordkust van Het Groninger Landschap.

Dit bezoekerscentrum is gevestigd in een uit 1867 daterend schoolgebouw in Pieterburen. Je vindt er alles wat je wilt weten over het Waddengebied. De inrichting van bezoekerscentrum Noordkust is ingericht op beleven en doen! Het centrum heeft bovendien een eigen winkel en verstrekt ook toeristische informatie van TIP Waddenland. Thema's van het bezoekerscentrum zijn de verschillende biotopen aan de Noordkust en het belang van de Waddenzee als tankstation tijdens de vogeltrek. Er is een 'natte ruimte' waar kinderen proefjes kunnen doen en planten- en dierenleven onder de microscoop kunnen bekijken. Er draait continu een informatieve film over het Noordkustgebied.

Petruskerk

Net als in de Martinikerk Groningen, is het koor van deze 15e eeuwse gotische kerk hoger dan het schip. Rond 1600 is het noordelijke dwarschip aan het gebouw toegevoegd. De oorspronkelijk vrijstaande toren is in 1805 vervangen door een aan de kerk vastgebouwde toren. Deze toren was solide genoeg om ook als dorpsgevangenis gebruikt te worden. De kerk van Pieterburen heeft een zeer fraai interieur, met opvallend rijk versierde triomfboog door Anthonie Wallis, dankzij de bewoners van borg Dijksterhuis. Deze borg, gesloopt in 1903, stond aan de noordkant van het dorp.

Pieterburen wordt voor het eerst genoemd in een oorkonde uit 1371, en is naar Petrus genoemd. De kerk wordt, honderd jaar later dan het dorp, voor het eerst genoemd in het testament van Oda Ponte, de bewoonster van de in 1903 gesloopte borg Dijksterhuis. De borg stond aan de noordkant van het dorp. De gotische kerk is in het begin van de 15e eeuw gebouwd en is evenals het dorp, naar Petrus vernoemd. Het is een robuuste kerk met vele, zware steunberen. Alleen de fragiele opengewerkte torenspits wijkt af van dit robuuste imago. Het exterieur is afwijkend van wat in de Groninger gotiek gebruikelijk is: het koor is hoger dan het schip. Dat gaat ook op voor de Martinikerk in Groningen maar er is een groot verschil: dat koor is ruim twee eeuwen later gebouwd dan het schip terwijl koor en schip van de Petruskerk uit dezelfde tijd dateren. De Petruskerk laat zien dat de gotiek op het Groninger platteland volwassen was geworden. In het begin van de 17e eeuw werd het noordtransept gebouwd in dezelfde gotische trant, waardoor een voor de hervormde eredienst bruikbare plattegrond ontstond. Het uiterlijk heeft nogal geleden door beklampingen in de 19e eeuw en een harde restauratie in het interbellum (tussen WO I en WO II). De met de traveeën corresponderende steunberen zijn in de loop der jaren verzwakt en hebben zo hun huidige vorm gekregen. Tot aan de bouw van de nieuwe toren in 1805 werd de westelijke ingang gemarkeerd door een portaal uit 1698. Jhr. Goosen Geurt Alberda, heer van Dijksterhuis, gelastte de bouw van een nieuwe, aan de kerk vastzittende, toren. Deze werd ontworpen door architect Matthijs Wallis (1751-1817). De nieuwbouw had twee nevenruimten, die dienst deden als cachot. De forse, nauwelijks gelede toren heeft een relatief kleine, open, achtkantige spits.

Het interieur staat in het teken van de bewoners van borg Dijksterhuis. Het eerste wat opvalt is de van houtsnijwerk voorziene triomfboog die het koor van het schip scheidt. Het heeft een centraal geplaatst medaillon met aan weerszijden gesneden guirlandes, uitgevoerd door Anthonie Wallis, zoon van de

Pelgrimeren
in Groningen

architect. Het medaillon heeft aan de koorzijde een afbeelding van Christus en de Samaritaanse vrouw bij de put en aan de schipzijde Abraham die op het punt staat Izaäk te offeren. De keuze voor een afbeelding van het offer van Abraham heeft zeker ook te maken met de viering van het avondmaal in het koor. Het avondmaal werd in stad en provincie Groningen vooral 'staande en gaande' gevierd. Wie vanuit het schip van de kerk naar de tafel liep, zag eerst het reliëf met het offer van Abraham dat vanouds geldt als een voorafbeelding van of verwijzing naar het offer van Jezus, dat gevierd wordt met het avondmaal. Ook roept het de avondmaalsganger op tot geloof, net zoals Abraham moest geloven.

In het koor was er dan het avondmaal met daarboven het reliëf met het gesprek met de Samaritaanse vrouw als uitdrukking van het feit dat Jezus, tegen de regels in, het levende water geeft en de zonden vergeeft van iedereen die in hem gelooft.

Op het koor staat de herenbank uit het einde van de 18e eeuw, met wapens van bewoners van de borg in het fraai gesneden achterschot. Onder het koor is de grafkelder voor de bewoners van borg Dijksterhuis. De marmeren vloer werd in 1841 gelegd. De rouwborden, onder andere voor Diderick Sonoy en zijn vrouw Maria van Malsen, geven het koor bijna het aanzien van een grafkapel. Ze werden vervaardigd in 1613 en behoren tot de oudst bewaard gebleven exemplaren uit de provincie. De banken in het schip en de dwarsarm zijn uit de late 18e eeuw. West-, noord- en oostzijde van het bankenplan laten fraai gesneden open schotten zien. De preekstoel staat weer in het teken van borg Dijksterhuis met het wapen van de Alberda's. Alhoewel de preekstoel rond 1780-'85 tot stand kwam, vertoont de opbouw met de zware friezen en lijsten, de vrijstaande hoekbeelden en paneelvulling nog sterk het karakter van het werk van Meijer en de Rijk van rond 1700. In de ornamentiek, de vazen, de trapleuning en zeker het doophek herkent men echter het classicisme van de late 18e eeuw. De beelden boven op het klankbord stellen de 4 jaargetijden voor, de kuippanelen tonen voorstellingen van de zondeval, de joodse eredienst, de Arma Christi, de bouw van de tempel van Salomo en de ark van Noach. Op de hoeken van de kuip staan zes allegorische vrouwenfiguren. Het onderste fries bevat enkele evangelisten met hun symbolen. Het orgel is van de fa. Leichel en Zoon uit Lochem uit 1901. Het front is een kopie van het orgel uit 1698, dat door Arp Schnitger werd vervaardigd met snijwerk van Meijer en de Rijk. Dit orgel is nu in Mensingeweer. Het rugpositief, met in het midden een merkwaardig uurwerk uit 1700, is loos, ook al bevat 2 het echte pijpen. Na gefaseerde restauraties door de firma Mense Ruiters was het orgel in 2006 weer helemaal de oude.

Domies toen (dominees tuin).

Deze botanische tuin met museale status wordt ecologisch beheerd en is een Slingertuin, met veel stinzenplanten (borgbloemen), kruiden, wilde planten. Een slingertuin is een tuin, meestal een voortuin, die is aangelegd in Engelse landschapstijl. De Groningse uitdrukking voor zo'n tuin is slingertoen. In een slingertoen zijn natuur en cultuur nauw met elkaar verweven. Vóór 1800 werden er alleen bij kloosters, kastelen en borgen tuinen aangelegd in de formele en symmetrische barokstijl. In de romantiek vreesde men de elementen niet meer, maar zocht men juist contact met de natuur. In de Engelse landschapstijl wordt de natuur zelfs geïdealiseerd en vervolmaakt. De slingertoen van Domies Toen is aangelegd rond 1881. We vinden er meerdere elementen uit de Engelse landschapstijl terug, zoals de rondwandeling met slingerende paden, een waterpartij, boom- en heestergroepen, doorkijkjes, een tuinpriël en het bergje. De domies (dominees) van Pieterburen moeten welgesteld geweest zijn, want slingertuinen werden in de provincie Groningen voornamelijk aangelegd door Groninger graanboeren die het financieel voor de wind gingen!

Zeehondencentrum.

De zeehondencentrum heeft nauwelijks introductie, maar het vangt zieke zeehonden op die later als ze gezond weer worden teruggezet.

Pelgrimeren
in Groningen